

DEVLETİN FARKLI YÜZÜ CEZALANDIRMA USULLERİNE DELHİ TÜRK SULTANLIĞINDAN BAKMAK (1206-1320)

THE STATE TO PENALTY DIFFERENT FACES LOOKING FROM DELHI TURKISH SULTANATE (1206- 1320)

Bilal KOÇ* Öz

Bu çalışmayla birlikte Orta Çağlarda devletin farklı bir yüzünü ortaya koyan cezalandırma usulleri konu edinilmiştir. Bu doğrultuda şehzadelere, hanedan üyelerine, devlet adamlarına, din adamlarına, tüccarlara ve halkın farklı kesimlerine ne gibi cezalar ve yaptırımlar uygulandığı alt başlıklar halinde ele alınmıştır. Göze mil çekmek, sürgüne göndermek, tutsak etmek, idam etmek, boyun vurmak, yay kirişiyle boğdurmak, zehirleterek öldürmek, iktâ bölgesini elinden almak, kısas cezasına çarptırmak şeklinde bir dizi ağır ve hafif cezaların uygulandığı görülmektedir. Cezaların büyük bir çoğunluğunun isyana teşebbüs neticesinde yaşanan gelişmeler sonucunda şehzadelere, hanedan üyelerine ve devlet adamlarına uygulandığı görülmektedir. Devlette siyasî istikrarın kesintiye uğradığı süreçlerde bu cezalandırmaların daha çok uygulandığı anlaşılmaktadır. Bir ön alma ve caydırıcılık oluşturmak bakımından bu cezalar uygulanmışsa da Delhi Türk Sultanlığı'nın siyasî tarihinde sıkça yaşanmıştır. İçerik olarak ve uygulanma noktasında diğer Orta Çağ Türk-İslâm devletlerinde görülen cezaî yaptırımlara ve uygulamalara benzerlik göstermektedir. Uygulanan cezaların İslâm hukukuna ve orfi hukuka (sözlü gelenekten kaynağını alan) uygunluğuna dikkat edildiği anlaşılmaktadır. Ağır ve hafif olarak nitelendirilebilecek cezalar olduğu gibi hükümdarların bazı durumlarda cezalardan, Sultan Celâleddîn örneğinde olduğu gibi, vazgeçtikleri de olmuştur ki, çalışmanın ilgili yerinde bu duruma yer verilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise konu bağlamında varılan temel yargılar ve durumlar ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler

*Alâeddîn, Aybek, Balaban,
Celâleddîn, İltutmuş, Kutbeddîn,
Raziye*

Keywords

*Alauddin, Aibak, Balaban,
Celâleddîn, Iltutmish, Qutb al-Din,
Raziye*

**Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı
Bayram Veli Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı
bilal.koc@hbu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2489-6580
Ankara / TÜRKİYE*

Abstract

With this study, punishment procedures, which reveal a different face of the state in the Middle Ages, are discussed. Accordingly, the penalties and sanctions imposed on princes, dynasty members, statesmen, clergymen, merchants and different segments of the people are discussed under subheadings. It is seen that a series of severe and light punishments are applied, such as blinding, exile, capturing, executing, decapitating, strangling with a bow beam, killing by poisoning, taking away the iqta lands, and imposing the punishment of retaliation. It is seen that most of the punishments were applied to princes, members of the dynasty and statesmen

Gönderim Tarihi: 14/12/2020

Kabul Tarihi: 09/03/2021

after the subsequent developments because of attempting to revolt. It is understood that these punishments are applied more in the processes in which the political stability of the state is interrupted. Although these penalties are applied in order to create a prevention and deterrence, they were frequently experienced in the political history of the Delhi Turkish Sultanate. It shows similarity to the penal sanctions and practices seen in other medieval Turko-Islamic states in terms of content and application. It is understood that it had been paid attention to whether the applied punishments were in compliance with Islamic law and customary law (which derives from oral tradition). While there are punishments that can be described as severe and light, there are some cases that the rulers sometimes gave up the punishments, as in the example of Sultan Celâleddîn, which is mentioned in the relevant part of the study. In the last part of the study, the basic judgments and situations reached in the context of the subject are presented.

Giriş

Delhi Türk Sultanlığı, 1206'da Kutbeddîn Aybek'in (1206-1210) son Gurlu Sultanı Muizzeddîn Muhammed'in ölümünün ardından Lahor'da tahta çıkmasıyla kurulmuş ve 1414'te Tuğluklular Hanedanı'nın (1320-1414) ortadan kalkmasıyla son bulmuştur. Kutbîler (1206-1210), Şemsîler (1210-1266), Balabanlılar (1266-1290), Halaçlar (1290-1320) ve son olarak Tuğluklular Hanedanı şeklinde sıralanan hanedanlar tarafından idare edilmiştir. Bu itibarla iki asırdan biraz fazla süre hâkimiyet süren Delhi Türk Sultanlığı'nın siyasi tarihi incelendiğinde Hindulara ve Moğollara karşı yoğun bir mücadele verilen sürecin olduğu görülmektedir. Dış bir güç olarak ise Cengiz Han ile başlayan Moğol ve Çağataylı saldırılarına karşı mücadele vermişlerdir. Öyle ki bu saldırılar, belli aralıklarla Kuzey Hindistan ve Delhi önlerine kadar ulaşmıştır. Moğollar ve Çağataylılar yer yer başarılı sonuçlar elde etmişlerse de tam bir sonuç elde edememişlerdir. Ancak alınan yenilgiler dahi Moğolları ve Çağataylıları durdurmamıştır ki bu mahiyette Hindistan, Moğol İlhanlı Hükümdarı Hülagü'nün de siyasi programı içerisinde yer alan bir coğrafya olmuştur. Bunların hepsinin ötesinde Timur'un 1397-1398 Delhi seferi tam ve kesin bir galibiyetin elde edildiği dönem olmuştur ki, Tuğluklular Hanedanı'nın yıkılış süreci de bu seferden sonra başlamıştır. Nihai olarak ise 1414'te Timurlulara bağlı olarak idare edilen yerlerde hâkimiyeti, Hızır Han liderliğindeki Seyyidler Hanedanı (1414-1451) ele geçirmiştir. Delhi Türk Sultanları, Kuzey Hindistan coğrafyasından başlattıkları sistemli akınlarını 1350'li yıllara gelindiğinde Orta ve Güney Hindistan'a kadar uzanan yerleri ele geçirerek nihai noktasına ulaştırmışlardır. Muhkem kaleleri ve hisarlarıyla birlikte geçit vermeyen ve ulaşılması zor coğrafyalarda bulunan Hindu yerleşim yerleri üzerinde de yer yer tam hâkimiyet yer yer ise müstakil ve yarı müstakil olarak Hindular varlıklarını sürdürmüşlerdir. Hindulara karşı en etkili şekilde askeri seferler, İl-tutmuş, Balaban (özellikle naiplik döneminde 1246-1266), Sultan Alâeddîn Halaçî (1296-1316) ve Muhammed Tuğluk Şah (1325-1351) dönemlerinde düzenlenmiştir. Adı geçen sultanlığın siyasi tarihi içerisinde önemli bir yer tutan bir diğer gelişme ise İslâm dünyasının lideri konumunda bulunan Abbâsî Halifeliği (750-1258) ile sağlanan temas ve elçilik heyetlerinin Delhi'ye gelmesi olmuştur.

Delhi Türk Sultanlığının genel hatlarıyla bilgi verilen bu yönleri, farklı çalışmalar içerisinde ayrı veya bir bütün halinde değerlendirilmiştir. Burada Orta Çağ Türk Devletlerinin farklı bir yönünü ortaya koyan "cezalar ve cezalandırmalar bahsi" adı geçen devlet üzerinden ele alınmıştır. Bu doğrultuda şehzadelere hangi cezaların hangi suçlara karşı verildiği, hanedan üyelerinin hangi suçlara doğrudan veya dolaylı olarak katıldıkları için cezalandırıldıkları, devlet adamlarının müdahil oldukları suçlar karşısında hangi cezaları aldıkları, din adamlarının işledikleri suçlar karşısında nasıl bir uygulamaya tabi tutuldukları ve son olarak idare edilen yerlerdeki Müslümanlara ve Müslüman olmayanlara karşı tatbik edilen cezalar ve cezalandırmalar konu edinilmiştir. Temelde devletin ve toplumun bir düzen içerisinde idare edilmesi düşüncesinden hareketle cezalandırmaların bir caydırıcılık hali olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Delhi Sultanlarının tatbik ettikleri cezalandırmaların bir ön alma durumuna yönelik hal içerdiğini de burada ifade etmek gerekir. Adalet dairesi içerisinde

belirli aralıklarla toplanan *Divân-ı Mezâlim*, *Divân-ı Kaza*, Ordu Kadılığı (kadı-yı leşker), kadılar ve emir-i dâdlar, cezalandırma işlemini isabetli şekilde yerine getirmeye çalışmışlardır. Dönem kaynaklarının verdiği bilgilerden anlaşıldığı ölçüde İslâm hukukuna (şerî hukuk) ve örfî hukuka riayet ederek kararlar aldıkları ve icra ettikleri görülmektedir. Verilen veya alınan kararlar da yer yer hükümdarlık makamının cezalandırmayı kaldırdığı veyahut devreye giren devlet adamları kanalıyla hafifletici cezalar verdikleri de olmuştur. Bu durum ise mevcut suça ve onun çevreleyen yönlerine bakıldıktan sonra mümkün olabilmiştir. Dönem kaynaklarının ortaya koyduğu şekliyle Aybek, İl-tutmuş, Balaban, Celâleddîn Fîrûz ve Alâeddîn Muhammed Halacî gibi sultanların devletin müstakbelini kurabilmek adına adalet dairesine, yargılamalara ve cezalandırmalara büyük önem verdikleri bilinmektedir.

1. Şehzadelere Verilen Cezalar

1.1. Gözlerine mil çektirmek: Bu doğrultuda şehzadelere dönük ilk cezalandırma uygulaması, Sultan Alâeddîn Muhammed Halacî'nin (1296-1316) saltanatında olmuştur. O, kayınbiraderleri ve aynı zamanda amca çocukları olan Rükneddîn İbrahim ile Erkli Han'ı babalarının (Sultan Celâleddîn'in) ölümünün ardından kaçtıkları Multan'da yakalanmalarının ardından başkent Delhi'ye getirilmelerini emretmiştir. Yolculuk sırasında (Ebûher civarı) Sultan'ın fermanı üzerine gözlerine mil çekilmiştir (Berenî, 1862, s. 249-251; İsemî, 1948, s. 247-251; es-Sihrendî, 1391, s. 71-72; Herevî, 1929, s. 68-69; Bedâûnî, 1380, s. 126; Esterebâdî, 1387, s. 356-358). Göze mil çekmek, Orta Çağ Türk-İslâm devletlerinde şehzadelere ve hanedan üyelerine karşı uygulanan cezalardan birisi olarak dönem kaynaklarında yer almıştır. Bilindiği üzere şehzadelerin doğrudan öldürülmeleri söz konusu olmadığı için onları içinde bulunan zamanda veyahut gelecekte tehlike doğurabilecek konumda olmalarından dolayı bu şekilde cezalandırmak esas uygulamalardan birisi olmuştur. Kızgın milin belli bir süre göz civarında tutulması muhakkak surette anında ve sonrasında kalıcı yaraları beraberinde getirmektedir. Ancak her ne olursa devletin tahttaki hükümdar açısından vazgeçilmez olarak görülen bir cezalandırma olmuştur.

Alâeddîn Muhammed'in 1316'da ölümünün ardından önceden veliaht olarak belirlediği oğlu Melik Ömer ki, beş-altı yaşlarında bir çocuk olmasına rağmen tahta çıkarılmıştır. O, tahta çıktıktan hemen sonra kardeşleri Ebûbekir Han, Şadi Han ve Mübarek Han'ın (Sultan Kutbeddîn) gözlerine mil çekilmesini emretmiş ve hemen ardından da Delhi'den uzaklaştırılmalarını istemiştir. Ancak yeni sultanın bu isteklerinin Mübarek Han üzerinde beklenen şekilde tahakkuk etmediği anlaşılmaktadır. Dönem kaynaklarının ortaya koyduğu şekilde, Mübarek Han'ın babasının vefatının ardından kardeşinin tahta çıkmasıyla başlayan bir aylık zaman zarfında Delhi'de kaldığı anlaşılmaktadır. Yine Delhi'de tutsak olarak bulundurulduğu belirtilmektedir ki, yaşananlar üzerine devlet adamlarının görüşü doğrultusunda tutsaklığına son verilerek kardeşine vekil tayin edildiği bildirilmektedir. Vekil tayin edildiği sırada on yedi on sekiz yaşlarında olduğu bildirilen Mübarek Han, iki ay kadar vekillik görevine yürüttükten sonra kardeşini tahttan indirip, Galyûr bölgesine sürgün etmiştir. Onun Galyûr'a ulaşmasının ardından gözlerine mil çekilmesini emretmiştir (Berenî, 1862, s. 372-377; İbn Battûtâ, 2005, s. 415-416; Esterebâdî, 1387, s. 418-420; Bayur, 1987, s. 316; Konukçu, 1992, s. 424; Cöhçe, 2002, s. 713).

İbn Battûta, Sultan Alâeddîn'in çocukları arasında yaşanan mücadelenin ve cezalandırmaların sorumlusu olarak Melik Kâfur Hezar Dinarî'yi gösterir. Hızır Han ile Şadi Han'ın gözlerine mil çekilmesini ve Galyûr'a sürgün edilmelerini isteyen in o olduğunu nakleder. Daha önceden Galyûr Kalesi'nde zindana attığı bir şehzadeden daha bahsetmekle birlikte onun adını vermez. Ancak kayıtlarının devamında adı geçen Melik'in emri doğrultusunda kör edildiğini ifade eder. Mübarek Han'ı hapsedmesine rağmen gözlerini oymadığını açıklar. Melik Kâfur'un gece yarısı sarayda öldürülmesinin ardından tahtı ele geçiren Mübarek Han'ın kardeşi Şehabeddîn'in parmağını keserek Galyûr Kalesi'nde tutsak edilmek üzere sürgün ettiğini ifade eder (2005, s. 415-416).

1.2. Sürgüne yollamak: Alâeddîn Muhammed, yukarıda ortaya konulan şekilde amcasının çocuklarıyla alakalı ilk kararını uygulamaya koyduktan sonra onların öncelikle Delhi'ye getirilmelerini istemiş fakat sonradan kararını değiştirerek hassas bir süreç içerisinde bulunulduğunu düşünerek Delhi'ye getirilmeleri fikrinden vazgeçmiştir. Hemen ardından da Samane bölgesinden Behrayiç'e sürgün edilmelerine karar vermiştir (Berenî, 1862, s. 249-251; İsemî, 1948, s. 247-251; es-Sihrindî, 1391, s. 71-72; Herevî, 1929, s. 68-69; Bedâûnî, 1380, s. 126; Esterebâdî, 1387, s. 356-358). Devlet adamlarına ve hanedanın diğer üyelerine uygulanan sürgün cezası şehzadeler içinde uygulanmıştır. Bu durum, birinci aşamada uygulanan göze mil çekme cezasının devamı olarak uygulanmıştır ki son aşamada ise ölüm gelecektir. Devletin veyahut hanedanın tatbik ettiği siyasi program, yer yer bu tarz cezalandırmalara sevk etmiştir. Özellikle Delhi Türk Sultanlığı'nın kuruluş tarihinden Alâeddîn Muhammed'in 1296'daki saltanatına kadar bu anlamda ağır cezalar pek uygulanmamıştır.

Sultan Alâeddîn, oğullarından Hızır Han'ı da huzurda bulunduğu bir sırada muhafızlara ellerini ve ayaklarını bağlatarak Galyûr Kalesi'nde tutsak edilmesini emretmiştir. Bu kaydı İbn Battûtâ vermekte ve Sultan'ın neden böyle bir cezalandırmaya gittiğine de açıklık getirmektedir. Hızır Han'ın annesi Mah-ı Hak, Sultan Alâeddîn'in hastalandığı sırada, onun diğer oğullarından birisi yerine kendi oğlunun tahta çıkması için girişimde bulunmuştur. Bu doğrultuda o, kardeşi Sencer ile anlaşarak oğlunu tahta çıkarmanın yollarını araştırdıkları sırada durumdan haberdar olan Melik Kâfur, gelişmelerden Sultan'ı haberdar etmiştir. Sultan, Sencer'i huzuruna isteyerek muhafızlar tarafından kafasının kopartılmasını sağlamıştır. Bunu öğrenen Hızır Han, babasının dayısına karşı uyguladığı cezalandırmayı doğru bulmadığını belirttiği için, ifade edildiği üzere Sultan, onu Galyûr Kalesi'ne tutsak edilmek üzere göndermiştir (İbn Battûtâ, 2005, s. 414-416) İbn Battûtâ, Sultan'ın hastalığının ağırlaştığı sırada oğlu Hızır Han'ı yanına istemesine rağmen Melik Kâfur'un Sultan'ı oyalayarak onu getirmediğini belirtir ve Sultan'ın veliaht olarak da onu belirlediğini nakleder (2005, s. 415).

1.3. Yay kirişiyile boğdurmak, idam etmek, boyun vurmak: Sultan Alâeddîn, göze mil çekmek ve sürgüne göndermek şeklinde iki aşamada uygulamaya koyduğu cezalandırmaların üçüncüsünü de devreye koyacaktır. Bu doğrultuda Erkli Han ve beraberindekilerin Behrayiç'e ulaşmalarının ardından yay kirişiyile boğdurulmalarını emretmiştir (Berenî, 1862, s. 249-251; İsemî, 1948, s. 247-251; es-Sihrindî, 1391, s. 71-72; Herevî, 1929, s. 68-69; Bedâûnî, 1380, s. 126; Esterebâdî, 1387, s. 356-358). Bu

cezalandırmaların hepsi devlet nizamının yazılı olmasa da töresinde (sözlü geleneğinde) var olan uygulamalar olmuşlardır. Devletin veya hanedanın mevcut siyasî gerçeklikleri, bu mahiyete dönük cezaî işlemleri zorunlu kılabilmıştır. Aslına bakılırsa bu tarz cezalandırmalar önu alınamaz olarak görülen muhtemel durumların bir sonucu olarak uygulanmıştır. Tahtında ve hanedanında istikrar kurmaya çalışan hükümdarlar, Orta Çağ Türk-İslâm tarihi içerisinde bu cezaya da yer yer başvurabilmişlerdir.

Şehzadelerin idam edildiğine ve boyunlarının vurulduğuna dair kayıtlara da İbn Battûtâ yer vermektedir. O, Sultan Kutbeddîn'in Gücerat ve Deogir bölgelerinde yaşanan gelişmelerle uğraştığı sırada, tahttan kendisini al-aşağı etmek isteyenlerin (amcasının oğlu Melik Esededdîn ve destekçileri olmalı) olduğunu öğrendiğinde çok hiddetlendiği belirtir. İbn Battûtâ, taht için uygun isim olarak ise, Sultan'ın Galyûr Kalesi'nde tutsak olarak bulundurduğu kardeşi Hızır Han'ın adı verilmeyen on yaşındaki oğlunun düşünüldüğünü öğrendiğinde hemen gerekli tedbirleri almak için harekete geçtiğini ortaya koyar. O esnada yanında bulunan bu çocuğu kafasını taşlara vurarak öldürdüğünü nakleder. İbn Battûtâ, Sultan'ın bununla da yetinmeyerek, kumandanlardan birisini hızlıca Galyûr Kalesi'ne gönderdiğini ve bütün kardeşlerinin idam edilmesini emrettiğini ifade eder (2005, s. 416). İbn Battûtâ'nın bu noktadan sonra ki kaydı yaşananları ve uygun görülen cezanın etkisini ortaya koymak bakımından dikkat çekici olduğu için aşağıya aynen alınmıştır:

“Melik Şah adındaki bir kumandanı çocuğun babasıyla amcalarının bulunduğu Galyûr'a göndererek tümünün idam edilmesini emretti! Galyûr Kalesi'nin kadısı olan Zeynüddîn Mübarek durumu bana şöyle anlatmıştır. Ben zindanda Hızır Han'ın yanındayken bir sabah Melik Şah çıkageldi. Şehzade, onun geldiğini görünce korkuya kapıldı, rengi attı; niçin geldin? diye sordu. O da şu cevabı verdi: Hond-ı Âlemle (hükümdarla) ilgili bir işin geldim buraya! Şehzade: Hayatım güvende midir, kurtulacak mıyım? Deyince öteki: Evet cevabını vererek oradan çıktı. Oralılarda kutvâl denilen kale kumandanı ile müfrid denilen ve üç yüz civarında muhafızdan oluşan grubu toplayıp beni ve yargı heyetini çağırdı; bize hükümdarın fermanını gösterdi. Kaleyi korumakla görevli askerler fermanı okuduktan sonra taht mağduru Şehâbeddîn'in yanına gittiler, başını kopardılar! Şehâbeddîn gayet soğukkanlı davranarak hiçbir endişe ve telâş emaresi göstermedi! Bununla da kalmadı, Ebûbekir Han ile Şadî Han'ın boyunları vuruldu. Ölüm sırası Hızır Hân'a geldiğinde o dehşetle titredi, aklı gitti! Anası onun yanındaydı ama askerler kapıyı onun üzerine kapadılar. Sonunda Hızır Hân'ı da idam ederek tümünün cesetlerini hiçbir yıkama ve kefenleme işlemine tabi tutmadan yerde çeke çeke bir çukura attılar. Seneler sonra bunlar oradan çıkartılarak atalarının bulunduğu mezarlığa gömülmüştür.” (İbn Battûtâ, 2005, s. 416-417).

1.4. Tutsak etmek/gözetim altında bulundurmak: Delhi Türk Sultanlığı içerisinde ilk olarak tutsak edilen şehzade İl-tutmuş'un oğlu Fîrûz Şâh olmuştur. Babasının 1236'da vefatının ardından bazı devlet adamlarının onayıyla “Rükneddîn” unvanını alarak tahta geçmişse de ancak yedi ay kadar tahtta kalabilmiştir. Bir taraftan devlet adamlarının müstakil harekete geçmeleri, diğer taraftan Fîrûz Şâh'ın annesi Şah Terken'in devlette idareyi ele alma girişimi ve hemen ardından da sarayda bulunan kadınları öldürtme

girişiminde bulunması üzerine muhalif beyler ile Raziye Begüm duruma el koyarak tahtı ele geçirmişlerdir. Delhi'de yaşanan bu gelişmelerin hemen öncesinde Sultan Rükneddîn, ordusunun başında Delhi'den ayrılmıştır. Temel hedefi, Bedâûn, Lahor, Multan ve Hansi bölgelerinde idareci olarak bulunan beylerin müşterek hareket ettikleri isyan girişimini sonlandırmak olmuştur da bu hedefine ulaşamamıştır. Ordunun Delhi'den ayrılmasının hemen ardından Kilughari civarında ileri gelen beylerin bazıları muhalif beylerin tarafına geçmişlerdir. Sultan Rükneddîn, ordusunu Kuhram civarına ulaştırdığı sırada bir taraftan ordugâh içerisinde karışıklıklarla uğraşmak durumunda kalmış diğer taraftan ise Delhi'de yaşanan gelişmelerle ilgilenmek durumunda kalmıştır. Nihai olarak Delhi'ye dönmenin ve yeniden tahtı ele geçirmenin isabetli olacağını düşünmüşse de Kilughari civarında yakalanarak Delhi'ye getirilmiştir. Sultan Raziye, babası İl-tutmuş'un vefatının ardından yaşanan karışıklık halinden ve kendi öz kardeşinin (Muizzeddîn) ölümünden sorumlu olarak Şah Terken ile Rükneddîn'i sorumlu tutmuştur. Şah Terken ve Rükneddîn'in cezalandırılmaları için en uygun yolun tutsak edilmeleri olduğuna karar veren Raziye Begüm, onların Delhi'de uygun görülen yerde gözetim altında tutulmalarını emretmiştir ki, Rükneddîn kısa süre sonra kendisi için en uygun cezalandırma yöntemi olarak görülen tutsaklık altında hayatını kaybetmiştir (Cüzcânî, 1389, s. 454-457; İsemî, 1948, s. 129-132; es-Sihrindî, 1391, s. 21-23; Bedâûnî, 1380, s. 47-48; Esterebâdî, 1387, s. 241-242; Herevî, 1929, s. 30-31; Hondmîr, 1380, C. 2, s. 618; Ahmed, 1975, s. 187-191; Bayur, 1987, s. 281-282; Konukçu, 1992, s. 389-391; Cöhçe, 2002, s. 701; Kortel, 2006, s. 186-187, 211, 257). Onun bu şekilde cezalandırılması ortaçağlar için yaygın bir cezalandırma uygulaması olarak da görülen tutsak iken kişiye hiçbir şekilde yiyecek ve içecek vermeme cezasını akla getirmektedir (Çetin, 2013, s. 148). Yine Rükneddîn ile alakalı kayıtlara yer veren İbn Battûtâ ise onun Raziye Begüm'ün verdiği emir üzere kısasa kısas (Raziye Begüm'ün öz kardeşi Muizzeddîn'in öldürülmesine karşılık) uygulamasının sonucunda öldürüldüğünü naklede (2005, s. 406).

Delhi Sultanlığında şehzadelerin sarayda olduğu gibi merkeze bağlı yerlerde de gözetim altında tutuldukları bilinmektedir. Bunun ilk örneklerinden birisi yine Sultan Alâeddîn dönemine aittir. O, oğlu Hızır Han'ın dayısı Alp Han ile birlikte saltanatına karşı ittifak kurduklarını düşünmüştür. Bu düşünce sebebiyle ilk olarak Alp Han'ın öldürülmesini emretmiş, hemen ardından da oğlunun gözetim altında tutulması için Emrûhe'ye gönderilmesini istemiştir. Hızır Han, Emrûhe'ye ulaştıktan birkaç gün sonra Sultan'ın Emrûhe'deki saltanat alametlerinin Delhi'ye getirilmesini bildiren emri üzerine Delhi'ye gelmiştir. Sultan, onu affettiğini bildirdiyse de Melik Hezar Dinar'ın telkinleri doğrultusunda, onun kötü düşünce taşımasından hareketle Güvalyar bölgesine sürgün etmiştir (Berenî, 1862, s. 368-369; İsemî, 1948, s. 341-343; es-Sihrindî, 1391, s. 80-81; Herevî, 1929, s. 86; Bedâûnî, 1380, s. 137; Esterebâdî, 1387, s. 414-416).

2. Hanedan Üyelerine Verilen Cezalar

2.1. Sürgüne göndermek: Delhi Türk Sultanlığı içerisinde hanedan ailesine mensup olanların da sürgüne gönderildiği olmuştur. Bunlardan birisi de Sultan Nâsreddîn Mahmud Şah'ın (1246-1266) annesi Melike-i Cihan'ı göndermesi olmuştur. Sultan'ın 1255'te karşı karşıya kaldığı durum ve annesini sürgüne göndermesine sebep

olan husus, annesinin devlet adamlarından Kutluk Han ile evlenmesi olmuştur. Yapılan evliliği kabullenmek istemediği için yayımladığı fermanla onların kısa sürede Delhi'yi terk etmelerini istemiştir. Sürgün yeri olarak ise Evedd bölgesini uygun görmüştür. Bir taraftan da onları gelirsiz bırakmamak adına bölgenin iktâ gelirlerini onlara bağışlamıştır (Cüzcânî, 1389, s. 489-490; C. 2, s. 69-70; Herevî, 1929, s. 37; Bedâûnî, 1380, s. 65; Esterebâdî, 1387, s. 259; Ahmed, 1975, s. 224; Konukçu, 1992, s. 406; Cöhçe, 2002, s. 706). Ancak Kutluğ Han epey bir süre yoğun şekilde Delhi ordusunu uğraştıracaktır. Hatta Melike-i Cihan da Delhi tahtından oğlunu indirmek için Delhi önlerine kadar gelerek faaliyetlerde bulunmuştur (Cüzcânî, 1389, s. 492-494; C. 2, s. 75-76; es-Sihriñdî, 1391, s. 37-38; Esterebâdî, 1387, s. 259-260; Ahmed, 1975, s. 226-227; Bayur, 1987, s. 294-295).

2.2. Gözlerine mil çektirmek: Şehzadelere ve devlet adamlarına olduğu gibi hanedan üyelerine de gözlerine mil çekme cezasının uygulandığı olmuştur. Belirgin örneklerden birisi yine Sultan Alâeddîn dönemine ait olup, onun 1300'de Delhi'ye yakın bir mesafede bulunan Ratanpûr Kalesi'ni ele geçirmek için düzenlediği sefer sırasında Bedâûn ve Evedd iktâlarını ellerinde bulunduran yeğenleri Melik Ömer ile Mengü Han'ın isyan girişiminde bulduklarını haber almıştır. Bunun üzerine hemen onların üzerine ordu sevk edip isyanlarını sonlandırmıştır. Sultan'ın huzuruna çıkarıldıktan sonra haklarında nihaî karar verilmiş ve gözlerine mil çekilmesi emredilmiştir (Berenî, 1862, s. 277-278; Herevî, 1929, s. 73-74; Bedâûnî, 1380, s. 133; Esterebâdî, 1387, s. 370; Bayur, 1987, s. 308).

2.3. İsyana kalkıştığında öldürmek: Sultan Kutbeddîn Mübarek, tahta geçtikten sonra babası Sultan Alâeddîn'in devlet idaresinden ordu düzenine, çarşı-pazardan halkın nizam içerisinde idare edilmesine kadar uygulamaya koyduğu sıkı tedbirleri kaldırdığı gibi kendisini de bir süre sonra içki ve eğlenceye vermiştir. Hatta onun vezirlik makamına Hindu asıllı Hüsrev Han'ı getirmesi hanedan içerisinde tepkileri de beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda Sultan Kutbeddîn'in amcasının oğlu Melik Esededdîn, Halaçlar Hanedanı'nın tahttaki sultanla devam edilmesi durumunda bir geleceğinin olmadığını ve bu durumun kendisini rahatsız ettiğini söyleyerek etrafına toplananlarla birlikte Sultan'ı tahttan indirmek istemiştir. Onun bu girişiminden kısa süre sonra haberdar olan Sultan, hepsi için en uygun cezanın ölüm olduğuna karar vererek öldürtmüştür (Berenî, 1862, s. 377, 381-388; Esterebâdî, 1387, s. 421).

3. Devlet Adamlarına Verilen Cezalar

3.1. İsyana teşebbüs ettiğinde uygulanan cezalar: Delhi tahtına çıkan sultanlara karşı ilk isyan, İl-tutmuş'un 1210'da Aybek'in ölmesinin ardından tahta çıkmasıyla başlamıştır. Onun tahta çıkmasına muhalefet edenler içerisinde Ser-Cândâr Türkî'nin başında bulunduğu grup da yer almıştır. Temel hedefleri, İl-tutmuş'un daha fazla tahtta kalmasına engel olmak olmuşsa da Delhi havalisinde yapılan mücadelede yenilgiye uğratılmışlardır. İl-tutmuş, mücadele sonucunda sağ olarak ele geçirilen isyancıların tamamının boynunun vurulmasını emretmiştir (Nizâmî, 1387, s. 272-283; Cüzcânî, 1389, s. 443-444; Bedâûnî, 1380, s. 42-43; Esterebâdî, 1387, s. 230-233; es-Sihriñdî, 1391, s. 16-17; Cüveynî, 1380, C. 2, s. 61-62; Hemedânî, 1389, s. 22-23; Ahmed, 1975, s. 168-169; Konukçu, 1992, s. 378-379; Cöhçe, 2002, s. 697).

Raziye Begüm'ün 1236'da tahta geçmesinin ardından saltanatına karşı muhalif tutum içerisinde giren devlet adamları olmuştur. Bunların başında Vezir Nizâmü'l-Mülk Cüneydî de yer almıştır. Delhi Kapısı civarında mevzi alan muhalifler, uygun zamanı bekleyerek harekete geçmek istedilerse de Raziye Begüm, savaş hazırlıklarının tamamlanmasının ardından Cûn Nehri kıyısında ordusunu hazır tutmuştur. Nihai olarak karşı karşıya gelen taraflar birkaç çarpışmadan sonra anlaşmaya varmışlardır. Ancak isyana liderlik eden adı geçen vezir ile Melik Kuçî ve Melik Cânî gibi beyler tutsak edileceklerini anlayarak kaçmaya koyuldukları da kaçtıkları farklı güzergâhlarda yakalanarak öldürülmüşlerdir (Cüzcanî, 1389, s. 458-459; es-Sihri, 1391, s. 25-26; Esterebâdî, 1387, s. 243; Herevî, 1929, s. 32; Hondmîr, 1380, C. 2, s. 619-620; Ahmed, 1975, s. 194-196; Bayur, 1987, s. 282-283; Konukçu, 1992, s. 393; Cöhçe, 2002, s. 702).

İsyana teşebbüs edildiği için öldürülen devlet adamlarından bir diğeri de Sultan Alâeddîn döneminde vuku bulmuştur. Sultan'ın 1300 yılında Ratanpûr civarında bulunduğu sırada Delhi'de bulunan Melikü'l-Ümera Fahreddîn Kutval ile eski kale komutanlarının da içinde yer aldığı grup isyan çıkarmışlardır. Bu gruba en büyük desteği sağlayan ise şihnegi/pazar reisi olarak görev yapan Hacı Mevla olmuştur. O, anne tarafından İl-tutmuş neslinden geldiği için Delhi'de ve devlet adamları nezdinde kendisine büyük destek bulabilmiştir. Kısa sürede isyancıların şehri ve hazineyi yağmalamaları üzerine Sultan birkaç gün sonra duruma el koyacak ve Ratanpûr'dan sevk ettiği birlikler şehirde asayiş sağlayacaklardır. Bir hafta içinde büyük bir hızla her yeri yağma eden isyancılara karşı Sultan'ın gönderdiği birlikler gelinceye kadar Melik Hamideddîn ile yakınları mukabele etmişler ve başarı da elde etmişlerdir. Neticede isyanın elebaşı olan Hacı Mevlâ, yönetim sarayı binası olarak kullanılan Köşk-i Lâl'de yakalandıktan sonra öldürülmüştür. İsyanın başında yer alan ve destek verenler de ele geçirilmelerinin ardından öldürülmüşlerdir (Berenî, 1862, s. 278-281; İsemî, 1948, s. 277-278; Herevî, 1929, s. 74; Bedâûnî, 1380, s. 133; Esterebâdî, 1387, s. 370-372).

Hanedanın idaresini ele geçireceği düşüncesiyle Sultan Alâeddîn döneminde oğlu Hızır Han'dan da şüphe edilmiştir. Aslına bakılırsa devlet adamlarından Melik Hezar Dinârî, Sultan ile yaptığı görüşmede şehzade Hızır Han'ın dayısı Alp Han ile (Gücerat Valisi) ittifak kurduğu ve idareyi ele geçirmek hedefinde olduklarını bildirmiştir. Sultan, ölüm emri vermeden evvel işin aslının araştırılmasını emretmiş ve doğruluğu noktasında kanaat oluşmasının ardından Alp Han'ın yakalanmasını ve hemen ardından da öldürülmesini istemiştir. Kısa süre sonra Alp Han, saraya ulaşır ulaşmaz öldürülmüştür (Berenî, 1862, s. 268; İsemî, 1948, s. 337-341; es-Sihri, 1391, s. 79-80; Bedâûnî, 1380, s. 136-137).

3.2. Saltanat alametlerine sahip olmak istenmesi durumunda uygulanan ceza: İl-tutmuş'un oğullarından Behram Şâh (1240-1242), Raziye Begüm'ün 1240'da Teberhende'de tutsak edilmesinin ardından devlet adamlarının onayıyla tahta geçmiştir. Ancak onun tahta geçmesi, Melik İhtiyâreddîn İyitekin (Aytekin) gibi beylerin de devleti idare etmesinin önünü açmıştır. Bu doğrultuda o, naib olarak atandıktan sonra Behram Şâh'ın kız kardeşiyle evlenerek daha yakın ilişkiler kurmak istemiştir. Nikâhlarının yapılmasının ardından İhtiyâreddîn, hükümdarlık alametlerini kendi özelinde uygulamaya başlamıştır. Bu itibarla onun kapısında üç vakit nevbet

çaldırması, yine kapısında filleri bağlı tutması, Sultan Behram'dan izin almaksızın sarayda hocalar görevlendirmesi ve devlet adamları üzerinde hâkimiyet kurma girişimi nedeniyle Sultan, bu duruma son vermek için harekete geçmiştir. Saltanatına ortak olma girişimlerine yönelik gelişen durumu sonlandırmak isteyen Sultan, İhtiyâreddîn'i görevlendirdiği iki Türk gulâmı tarafından öldürtmüştür. Onunla berabere hareket eden Vezir Nizâmü'l-Mülk ise kaçmayı bilmiştir (Cüzcânî, 1389, s. 462-464; es-Sihriindî, 1391, s. 28-29; Bedâûnî, 1380, s. 60; Esterebâdî, 1387, s. 246-247; Herevî, 1929, s. 33; Hondmîr, 1380, C. 2, s. 620-621; Ahmed, 1975, s. 199; Konukçu, 1992, s. 397-398; Cöhçe, 2002, s. 703-704). Burada devletin ve hanedanın devamlılığını sağlamak adına Sultan'ın uygulaması, muhtemel girişimlerin önünü almak bakımından caydırıcı olmakla birlikte devlet adamları içerisinde benzer girişimlere yönelebilecek olanlara karşı da devletin katı tutumuna da işaret etmektedir. Öldürülme durumuna bakıldığında öncelikle görevden azletme durumunun idarî bir tedbir olarak alındığı hemen ardından da İhtiyâreddîn'in Sultan'ın görevlendirdiği iki fedayi tarafından öldürülmesi dikkat çekicidir. Vezir ise aldığı yaralara rağmen kaçmayı bilmiştir.

3.3. Görevden el çektirmek, sürgüne göndermek: Delhi Sultanlığı içerisinde görülen cezalardan bir diğeri de görevden azletmek ve sürgüne göndermektir. Bunun ilk örneğini, dönem kaynakları, Behrâm Şah dönemi özelinde nakletmektedirler. Yukarıda ele alındığı gibi İhtiyâreddîn'in giriştiği faaliyetler sonrası öldürülmesi hanedan içerisinde yeni atamalar yapılmasının önünü açmıştır. İlk atamalardan birisi Melik Bedreddîn Sunkur'un emîr-i hacib olarak tayin edilmesi olmuştur. Ancak o da kısa süre sonra devlet kademelerinde rahat hareket etmesinin önünü açmış ve hatta önceki vezir Nizâmü'l-Mülk ile irtibat temin etmesine de kadar uzanmıştır. Bu durumlardan haberdar olan Sultan'ın kendisini görevden azledeceğini anlayınca tahtta değişiklik yapmak için harekete geçmiştir. İrtibat kurduğu Tâceddîn Ali, Celâleddîn Kaşanî, Kadı Kebireddîn ve Şeyh Muhammed Şamî gibi isimlerin de Sultana bildirilmesi üzerine hepsi ilk aşamada Delhi'den uzaklaştırılarak sürgüne gönderilmişlerdir. Sunkur, önce Bedâûn iktasının idareciliğine tayin edilmiştir ki, bu bir nevi düşük makama çekerek cezalandırmak olabileceği gibi tehlikeyi merkezden belli bir süre uzaklaştırarak nasıl bir yola başvuracağını gözlemlemek de olabilir. Birkaç ay sonra ise Bedâûn'dan tekrar Delhi'ye gelmesi istenmiş ve burada hapsedilmiştir. Onunla beraber hareket edenlere de görevlerinden el çektirilmiştir. Kadı-yı Memâlik olarak görev yapan Celâleddîn Kaşanî, hükümdarlık makamının hilafına gelişen hareket içerisinde yer aldığı için kadılık görevinden azledilmiştir. Onlarla beraber hareket eden Kadı Kebireddîn ile Şeyh Muhammed Şamî de Delhi'den sürgün edilmişlerdir. Belli bir süre sonra ise Sadrü'l-Mülk makamında bulunan Taceddîn Ali Musevî ile Bedreddîn Sunkur hakkında kesin cezalandırma hükmü icra edilmiş ve öldürülmeleri emredilmiştir (Cüzcânî, 1389, s. 464-465; es-Sihriindî, 1391, s. 29-30; Bedâûnî, 1380, s. 60-61; Esterebâdî, 1387, s. 247-248; Herevî, 1929, s. 33; Hondmîr, 1380, C. 2, s. 621-622; Ahmed, 1975, s. 200; Konukçu, 1992, s. 398-399; Cöhçe, 2002, s. 704).

Delhi Türk Sultanlığı'nda devlet adamlarının bazı durumlarında görevlerinden uzaklaştırıldıklarına dair bir diğer örnek de Sultan Nâsireddîn Mahmud Şâh (1246-1266) döneminde Uluğ Han Balaban (Sultan Balaban), Hindu devşirmesi olan İmadeddîn Reyhan'ın Sultan'ı etkilemesi sonucu Delhi'den uzaklaştırılmış ve hemen ardından da

iktâ bölgesi olan Suvâlek ile Hansi tarafına sürgün edilmiştir. Dönem kaynakları aynı zamanda Sultan Nâsireddîn'in kayınpederi olması nedeniyle Balaban'ın sürgün edilmesinin nedenine dönük açıklık getirmekten uzak olmakla birlikte İmadeddîn Reyhan'ın Sultan üzerindeki tesirlerinden dolayı bu azil sürecinin yaşandığı ortaya koymaktadırlar (Cüzcânî, 1389, s. 486-487; C. 2, s. 63-64; Esterebâdî, 1387, s. 257-258; Ahmed, 1975, s. 221; Bayur, 1987, s. 292-293; Konukçu, 1992, s. 405; Cöhçe, 2002, s. 705-706; Kortel, 2006, s. 94). Fakat 1253'te Sultan Nâsireddîn'in Balaban üzerine, Hansi bölgesine, sefere çıkarak onu etkisiz hale getirmek istediğini de ifade etmek gerekir. Ancak onunla karşı karşıya gelmek istemeyen Balaban, Nagor civarına çekilmiştir. Buradan hareketle ve kaynakların da kifayet miktarı bilgi sunmaması nedeniyle aralarında mevcut bir sorun olduğu aşikârdır (Cüzcânî, 1389, s. 487; C. 2, s. 64-65; Bedâûnî, 1380, s. 64; Esterebâdî, 1387, s. 258; Ahmed, 1975, s. 221-222; Bayur, 1987, s. 292-293; Konukçu, 1992, s. 405; Cöhçe, 2002, s. 706; Durak, 2000, s. 94). Devlet adamlarının görevlerinden azledildiklerine dair bir diğer örnek ise Sultan Kutbeddîn Mübarek Şah'ın (1316-1320) tahta çıkmasının ardından yaşanmıştır. O, kardeşi Şehâbeddîn ve Melik Kafûr ile birlikte hareket bütün muhalif beyleri saraydan uzaklaştırdığı gibi görevlerinden el çektirmiş ve bazılarını öldürtmüştür (Berenî, 1862, s. 377, 381-388; Esterebâdî, 1387, s. 421).

3.4. Zehirleterek Öldürmek: Bu durumla alakalı ilk bilgilerden birisi Sultan Balaban dönemine aittir. O, tahta çıktıktan sonra Delhi'ye gelerek itaat bildirmeyen devlet adamlarından Melik Nusreteddîn Şîr Hân'ı zehirleterek öldürtmüştür. Adı geçen Melik'in devlet içerisinde konumuna bakıldığında İl-tutmuş sonrası devletin farklı birimlerinde istihdam edildiği ve Moğollara karşı ortaya konan mücadelelerde önemli hizmetler yaptığı anlaşılmaktadır. Hem görev yaptığı Bhatnîr'deki faaliyetleri hem de Kırklar Meclisi üyeleri arasında yer alması onu her yerde daha itibarlı hale getirmiştir. Delhi tahtına Sultan Nâsireddîn'in (1246-1266) çıkmasının ardından Sunâm ve Dibâlpûr gibi bölgeleri içerisine alan iktalı arazilerin sorumluluğuna tayin edilmiştir. Bu bölgelerde de Moğollara karşı etkin bir mücadele ortaya koymuştur. Ancak Sultan Balaban'ın tahta çıkmasının ardından ona itaatini bildirmek için başkente gelmemiştir. Bunun tahtına ve saltanatına karşı bir duruş olarak gören Sultan, bir süre sonra zehirleterek öldürtmüştür (Berenî, 1862, s. 64-66, 69, 80-81; İsemî, 1948, s. 171-181; es-Sihrindî, 1391, s. 40; Bedâûnî, 1380, s. 89; Herevî, 1929, s. 42-43; Esterebâdî, 1387, s. 276-277; Köprülü, 1961, s. 265; Ahmed, 1975, s. 257; Bayur, 1987, s. 298; Konukçu, 1992, s. 410; Cöhçe, 2002, s. 707-708).

Zehirleterek öldürme cezasına bir diğer örnek ise Sultan Muizzeddîn Keykûbâd (1287-1290) döneminde olmuştur. Sultan, kendisinin devlet işlerinden uzak bulunduğu sırada hanedan ve devlet adamları üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışan Melik Nizâmeddîn'i zehirleterek öldürtmüştür. Melik Nizâmeddîn, ilk aşamada Sultan üzerinde etki oluşturarak kendisine rakip gördüğü kişileri cezalandırmıştır. İlerleyen süreçte ise Sultan'ın amcasının oğlu Keyhürev'i kurduğu tuzak sonrası öldürtmüştür. Onun hanedan içerisindeki konumuyla alakalı Sultan, babası Buğra Han tarafından da ikaz edilmiştir. En nihayet onun gerçek fikirlerine vakıf olan Sultan, önce Melik Nizâmeddîn'i Delhi'den uzaklaştırmak istemiştir. Bu doğrultuda Multan bölgesindeki idarî işlere düzen vermesi için o bölgeye göndermek istemişse de o buna direniş

göstermiştir. Hatta bazı bahaneler ileri sürerek gitmemek de ısrarcı olmuştur. Onun Sultan'ın emri hilafına hareket etmesi ve direniş göstermesi üzerine verilen emir doğrultusunda zehirletilerek öldürülmüştür (Berenî, 1862, s. 139-164, 170; İsemî, 1948, s. 188-195, 198-200; İbn Battûtâ, 2005, s. 410-410; es-Sihrindî, 1391, s. 54-55; Herevî, 1929, s. 52-55; Bedâûnî, 1380, s. 112; Esterebâdî, 1387, s. 304-313; Ahmed, 1975, s. 281-288; Konukçu, 1992, s. 412; Cöhçe, 2002, s. 709).

3.5. İdam etmek: Sultan Balaban, Moğol akınlarıyla uğraştığı sırada Lekhenevî ve Bengal valisi tayin ettiği Tuğrul'un 1276'da isyan çıkardığını haber alır almaz bölgeye ordu sevk etmiştir. Orduya kumandan olarak tayin ettiği Emin Han ile Melik Alp Tegin'in ilk aşamada yenilgiye uğratıldıklarını haber alır almaz Emin Han'ın Evedd şehrinin kapısına asılmasını emretmiştir. Bu ağır cezanın öncesine ve aşamasına bakıldığında ehemmiyet verilen bir bölgenin, elden çıkması ve valisinin kısa sürede büyük bir güç elde etmesi Sultan'ı oldukça etkilemiştir. Devletin içinde bulunduğu durumu da göz önüne alan Sultan, Moğollar karşısında verdiği mücadeleyi bir kenara bırakarak alınan yenilginin ardından kendisi bölgeye hareket edecektir. Bu anlamda Melik Tuğrul'un etrafına toplananların yanı sıra Delhi ordusundan da kendi tarafına pek çok kişiyi ikna yoluyla geçirmesini bir kumandan hatası olarak gören Balaban, onun idamına hükmetmiştir. Yine 1280'de Sultan Balaban kendisi bölgeye gitmeden önce Melik Tarmati/Tirmizi komutasında bir orduyu daha bölgeye göndermişse de bu orduda yenilgiye uğratılmıştır. Balaban, aynı şekilde ferman yollayarak adı geçen komutanın da öldürülmesini emretmiştir (Berenî, 1862, s. 81-84; İsemî, 1948, s. 165-170; es-Sihrindî, 1391, s. 40-41; Bedâûnî, 1380, s. 89; Herevî, 1929, s. 43-44; Esterebâdî, 1387, s. 281-282; Köprülü, 1961, s. 265; Ahmed, 1975, s. 258-259; Bayur, 1987, s. 298; Konukçu, 1992, s. 410-411; O. Köprülü, 1992, s. 3; Cöhçe, 2002, s. 708; Durak, 2000, s. 102-103).

Bu gelişme üzerine Sultan, bizzat bölgeye hareket etmiştir. Sultan'ın Lekhenevî önlerine ulaşmak üzere olduğunu haber alır almaz, beraberindekilerle birlikte Cacnâgar tarafına hareket etmiştir. Onun peşini bırakmamakta kararlı olan Sultan, ordusunu on-on iki gruba ayırarak hareket etmiş ve belli bir müddet sonra gruplardan birisi Tuğrul'u yakalayarak öldürmüştür. Onun kesik başı ve fetihnameyi Sultan Balaban, Delhi'ye göndermiştir. Sultan Balaban, Cacnâgar tarafından Lekhenevî merkeze dönerek büyük pazarın her iki kenarında darağaçlarının kurulmasını emretmiş ve hemen ardından da Melik Tuğrul'a başından sonuna kadar destek verenlerin hepsinin asılmasını istemiştir. Sultan Balaban, Delhi'ye dönerken beraberinde isyana destek verenlerden bazılarını da getirmiştir. Dönüşten birkaç gün sonra ferman yayımlayarak Delhi'nin Bedâûn Kapısı'ndan Tilpet'e kadar uzanan alana darağaçlarının kurulmasını emrederek genel bir caydırıcılık sağlamak adına asılmalarını emretmiştir. Ancak devreye girenlerin af talebi üzerine karardan dönülmüştür. Bunun yerine bazıları sürgün cezasına bazıları da hapis cezasına çarptırılmışlardır. Dönem kaynakları, Sultan Balaban'ın Lekhenevî seferiyle başlayan cezalandırmaların bütün Hint ve Sint coğrafyasında duyulduğunu ve bir daha kimsenin isyana teşebbüs edemediğini belirtmektedirler (Berenî, 1862, s. 86-96, 106-109; İsemî, 1948, s. 166-171; es-Sihrindî, 1391, s. 41-46; Herevî, 1929, s. 46-47; Esterebâdî, 1387, s. 282-287; Köprülü, 1961, s. 265-266; Ahmed, 1975, s. 259-263; Bayur, 1987, s. 298-299; Konukçu, 1992, s. 411; Cöhçe, 2002, s. 708).

3.6. İktâ bölgesini elinden almak: Delhi Sultanlığı'nda devlet adamlarına yönelik uygulanan cezalardan birisi de daha öncesinden uhdelere verilen iktâ bölgesini elinden almak şeklinde olmuştur. Bu doğrultuda ilk girişim Sultan Balaban döneminde olmuştur. O, Lahor civarına düzenlediği teftişten sonra Delhi'ye döndüğünde kendisine iktalı arazilerle alakalı usulsüzlüklerin yapıldığını bildiren bir rapor sunulmuştur. Bu rapora göre yaşlı emirlerin İl-tutmuş'un kendilerine tahsis ettikleri araziler üzerinde tasarruf noktasında varlıklarını devam ettirdikleri ancak askerî yükümlülüklerini yerine getirmediği bildirilmiştir. Daha da önemlisi Divân-ı Arz'a rüşvet ulaştırdıkları, sefer sırasında cephede olmak yerine evlerinde ikamet etmeyi uygun gördüklerinin yerinde tespit edildiği ifade edilmiştir. Bunun üzerine Sultan, gerekli tedbirleri almak için divân-ı arz makamına emir vererek, İl-tutmuş döneminde hazırlanan ve ikta sahiplerinin kayıtlarının tutulduğu defterlerin getirilmesini istemiş ve bu şekilde en doğru ve isabetli kararı almak istemiştir. İcra, cezalandırma ve verilecek hükümler noktasında yapılan incelemeler doğrultusunda Düab ve civarındaki yerlerde 2000 süvarinin kayıtlı olduğu, bunlardan bazılarının hayatını kaybetmesine rağmen iktâlarının devam ettiği ortaya çıkmıştır. Hatta bazılarının iktâlarını mirasçı olarak çocuklarının sürdürdüğü görülmüştür. Bütün bunların ardından Sultan, yaşlı emirler ile gazilere belli miktarda maaş bağlanmasını, ikta arazilerinin ise halisa arazi haline dönüştürülmesini emretmiştir. Genç ve orta yaşta olan iktâ sahiplerine ise gösterecekleri kapasiteye göre maaş belirlenmesini ve iktalı köylerin hiçbir surette tahsis edilmemesini uygun bulmuştur. Dul ve yetim çocukların uhdelere bulunan araziler için ise ihtiyaçları nispetinde mahsulü köylerden almalarına izin verilmiştir. Ayrıca temin edilecek at ve silahı divana ulaştırmaları şart koşulmuştur. Bütün bu kararlar icra edileceği sırada, iktâ sahipleri, büyük emirler arasında yer alan Fahreddîn Kutvâl'den destek isteyerek Sultan'dan ricada bulunmasını ve aldığı kararları uygulamaya koyması durumunda mağdur olacaklarını bildirmişlerdir. Nihâî noktada adı geçen emirin Sultan ile yaptığı görüşmeden sonra alınan kararların icrasından vazgeçilmiştir (Berenî, 1862, s. 59-64; es-Sihrindî, 1391, s. 40; Bedâûnî, 1380, s. 89; Herevî, 1929, s. 41-42; Esterebâdî, 1387, s. 275-276; Köprülü, 1961, s. 265; Ahmed, 1975, s. 255; Bayur, 1987, s. 297; Konukçu, 1992, s. 409; Cöhçe, 2002, s. 707; Kortel, 2006, s. 331-332).

3.7. Kıyas Cezasını Uygulamak: Delhi Türk Sultanlığı'ndaki cezalardan birisi de bir kimsenin haksız yere öldürülmesi üzerine öldüren kişiye uygulanan kıyas cezasıdır. Bu şekilde bir ceza uygulandığına dair en net kayıtlardan birisi de Sultan Balaban dönemine aittir. O, devlet adamlarından Ser-Candâr/saray baş muhafızı Melik Barbeg'in sarhoş olduğu sırada evindeki temizlik görevlisini öldürmesi üzerine onun görev bölgesi Bedâûn'a asker sevk etmiştir. Kısa sürede yakalanan Melik Barbeg, öldürdüğü temizlik görevlisinin eşinin gözleri önünde öldürülmüştür (Berenî, 1862, s. 39-41; Esterebâdî, 1387, s. 269-270; Herevî, 1929, s. 38; Köprülü, 1961, s. 267; Ahmed, 1975, s. 242-243; Kortel, 2006, s. 318-319). Bu itibarla Balaban'ın mukabelede bulunduğu cezalandırma memleketin genel ahvali üzerinde de caydırıcı bir cezalandırma olarak uygulanmakla birlikte öldürülenin eşi ve yakınları açısından ise beklentilerine ve arzularına uygun bir cezalandırma olmalıdır. Aslına bakılırsa Balaban için adalet söz konusu olduğunda yakınları da dâhil alınan kararların icrasında ve hüküm vermekte kararsız kalmadığı gibi aldığı kararlardan dolayı da bir tereddüt yaşamamıştır.

4. Din Adamlarına Yönelik Cezalandırmalar

Delhi Türk Sultanlığında, din adamlarına karşı uygulanan cezalara bakıldığında ilk olarak Sultan Celâleddîn döneminde böyle bir cezalandırmanın olduğu ortaya çıkmaktadır. Daha doğru bir ifadeyle kendisine isnat edilen bir suçlama nedeniyle bir din adamının *Divân-ı Mezâlîm*'de yargılandığı ortaya çıkmaktadır. Bu din adamı, Hindistan'daki Müvellehlere varlığını da ortaya koyan Seydî Müvelleh'tir. Kaynaklar, onun Sultan Balaban döneminde Delhi'ye geldiğini, kısa süre içerisinde etrafına halktan ve devlet adamlarından pek çok kişinin toplandığını ortaya koymaktadır. Hatta Seydî Müvelleh ve etrafında toplananların Balaban Hanedanı'nı yeniden ikame etmek gibi temel bir düşüncelerinin olduğu kısa süre sonra Sultan Celâleddîn'e ulaştırılmıştır. Bunun üzerine harekete geçen Sultan, Seydî Müvelleh ile birlikte hareket edenlerin tamamının buldukları yerlerde tutuklanmalarını emretmiştir. Sultan, *Divân-ı Mezâlîm*'in toplanmasını emrederek isyana teşebbüs etmekle suçlananların yargılamalarını yapmıştır. Büyük kadılar arasında yer alan Kadı Celâleddîn Kaşanî, isyana teşebbüsle yargılandığı için sürgün cezasına çarptırılmıştır. İsyan girişiminin başında olmakla suçlanan Seydî Müvelleh ile alakalı müzakere devam ettiği sırada Sultan'ın oğlu Erkli Han'ın girişimiyle o önce bıçak darbesiyle yaralanacak hemen ardından üzerine salınan filin ayakları altında ezilecektir (Berenî, 1862, s. 208-212; İsemî, 1948, s. 215-217; es-Sihrindî, 1391, s. 65-67; Herevî, 1929, s. 62; Bedâûnî, 1380, s. 117-119; Esterebâdî, 1387, s. 328-333; Köprülü, 1964, C. 4, 665; Lal, 1980, s. 23-27; Konukçu, 1992, s. 418; Cöhçe, 2002, s. 710).

Seydî Müvelleh'in yargılanmasıyla alakalı sürece ve akıbetine bakıldığında, ilk olarak birlikte hareket ettiği devlet adamlarından Kadı Celâleddîn'in görevden el çekirildiği görülmektedir. Hemen ardından da oluşturacağı muhtemel tehlikeler düşünülerek Delhi'den uzaklaştırılmıştır. Diğer devlet adamlarının da benzer şekilde sürgün edildikleri görülmektedir. Yargılama sürecinin *Divân-ı Mezâlîm*'de yapılmasından ötürü geniş katılımlı bir mahkeme olmuştur. İcra edilmesi muhtemel ölüm kararına hazır bulunan pek çok kişi katılmadığı için sürgün ve görevden el çekirme kararları uygulanmıştır. Ancak işaret edildiği üzere Seydî Müvelleh ile alakalı durum Sultan'ın dışında gelişmiştir. Yine isyan teşebbüsüne destek vermekle suçlanan devlet adamlarının mallarına el konulmuştur. Sultan'ın Seydî Müvelleh ile alakalı kararlarla ilgili olarak Delhi'de bulunan Haydarîlerin ileri gelenlerinden Şeyh Ebubekir Tusî'nin ve diğer Haydarîlerin de mahkemede konu müzakere edilirken hazır bulunmalarını istemiştir. Buradan da anlaşılacağı vechle isabetli bir şekilde karar alınması hedeflenmiştir. Ancak ifade edildiği üzere Erkli Han'ın devreye girmesiyle Seydî Müvelleh öldürülecektir.

5. Tüccarlara Verilen Cezalar

Tüccarlara dönük cezalandırmaların ve caydırıcı önlemlerin de Delhi Sultanlığı'nda olduğunu Sultan Alâeddîn döneminde görmek mümkündür. O, pazarlarda halkın ürünlere ve tüccarlara güven duyarak alış-veriş yapmalarının önünü açtığı gibi kalite, sabit fiyat ve güvenlik hususlarını temel ilke belirleyerek hareket etmiştir. Bunların hepsini sağlamak adına devlet görevlilerini de buralarda görevlendirmiştir. Stokçuluğa müsamaha gösterilmediği gibi caydırıcı önlemler de alınmıştır. Bu noktada ürünlerin

pazarda az olması halinde devletin ambarlarını açtırarak tedarik zincirini canlı tutmuştur. Sabit fiyat uygulamasının üzerinde veya altında satış yapanlara ceza kesildiği gibi pazar tezgâhının da kaldırılması şeklinde ortaya çıkan cezalandırmalara da gitmiştir (Dihlevî, 1976, s. 21-22; Berenî, 1862, s. 304-308, 318-319; İbn Battûtâ, 2005, s. 413; Herevî, 1929, s. 78-80; Esterebâdî, 1387, s. 382-384, 387; Köprülü, 1946, C. 1, s. 280-281; Cöhçe, 2002, s. 713).

At, kumaş, gulâm ve cariyeye satışlarının yapıldığı pazarlar için de benzer şekilde tedbirlere başvurulmuştur. Özellikle belirlenen tarifenin altında veya üstünde satış yapanların ürünlerine el konulduğu kaynakların mutabık kaldığı bir yöndür. Bu aslına bakılırsa müsadere usulünün varlığına bir delil oluşturmaktadır. Esnafların pazarlarda tezgâhlarını açmaları ve kapatmaları da günün belli aralıkları olarak belirlenmiştir. Belirlenen açılış ve kapanış saatinin dışında hareket edenlere cezaî yaptırım uygulandığı bildirilse de nasıl bir ceza verildiği açık değildir.

6. Halka Yönelik Uygulanan Cezalar

Delhi Türk Sultanlığı'nın temeline Aybek (1206-1210) ve İl-tutmuş (1210-1236) tarafından atılan sağlam adalet inancı korunmaya çalışılmıştır. Aybek, ordu birlikleri içerisinde Türk, Gur, Halaç ve Hindistan'ın farklı yerlerinden gelenlerin oluşturduğu grupları sağladığı adalet ve ortaya koyduğu caydırıcı tedbirlerle idare etmeyi bilmiştir. Özellikle halkın hiçbir kesiminin diğerlerinin mal varlığına, hayvanlarına ve dahi bir saman çöpüne el uzatmadığını dönem kaynakları ortaya koymaktadır (Mübârekşâh, 1927, s. 33-34; Ahmed, 1975, s. 142; Kortel, 2006, s. 31). Aynı şekilde İl-tutmuş'un da önemli gördüğü hususlardan birisi adalet olmuştur. O, idaresi altında bulunan yerlerde zulme uğradığını iddia eden birisi olduğunda doğrudan kendisine ve sarayına ulaşılmasını istemiştir. Bu minval üzere sarayın kapısına insanların geceleri de kendisine ulaşabilmelerinin önünü açmak için çanlar koydurtmuştur. Hatta geceleri sokaklarda gezdiği ve haksızlığa uğrayanların renkli elbise giymelerini isteyecek kadar adalete önem verdiği anlaşılmaktadır (İbn Battûtâ, 2005, s. 405-406; es Sihrindi, 1391, s. 20-22; Ansari, 2000, s. 159 ayrıca bkz. Berenî, 1862, s. 44). İbn Haldun, "fazla sertliğin mülk için zararlı olup ekseriya onu bozacağını" ifade ettiği kısımda şu bilgilere yer vermektedir:

"İyi ve güzel bir hükümdarlık rıfka (tatlı sert) ve yumuşak muameleye dayanır. Zira hükümdar sert bir şekilde ceza tatbik eden, halkın mahremiyetlerini araştıran, kusur ve kabahatlarını sayıp döken, kahir bir kişi olursa, korku ve zillet bütün tebaayı şümulüne alacağından ona karşı çareyi yalana, dolana, hileye ve hud'aya sığınmakta ararlar, bu gibi şeyleri huy ve karakter haline getirirler. Bu suretle basiretleri ve ahlâkları bozulmuş olur. Bu gibi bir tebaanın, hükümdarlarının savaş alanlarında ve müdafaa sırasında yalnız ve yardımsız bıraktığı da olur. Böylece niyetlerin bozulması sebebiyle himaye (ve askerî inzibat) da bozulmuş olur. Hatta bu yüzden nice zaman olur ki, tebaa hükümdarlarının katli hususunda ittifak eder. Böylece devlet bozulur, hanedanlık yıkılır, (onu muhafaza için örtülen) çit tahrip edilmiş olur. Her ne kadar hükümdarın onlar üzerindeki hâkimiyeti ve kahrı devam etmekte ise de, önceden de belirttiğimiz gibi artık asabiyet bozulmuştur, himaye ve koruma görevinden aciz kalınması sebebiyle çit kökünden sökülüştür... Şayet hükümdar rıfk ile muamele eder, tebaanın kusur ve kabahatlarını görmezlikten gelir ve bağışlarsa, halk ona can

atar, ona sığınır, sevgisini kana kan içer ve düşmanlarıyla yaptığı savaşlarda onun uğrunda canlarını feda ederler. Böylece, hâkimiyet her cihetten düzelir.” (İbn Haldûn, 2020, s. 418-419).

6.1. Müslümanlara verilen cezalar: Sultan Raziye Begüm'ün (1236-1240) Delhi tahtına çıkmasının ardından bir takım muhalif girişimler olmuştur. Bunlardan birisi de 1237'de Hindistan'da yaşayan Mülhitler ile Karmatilerin Nur Türk adlı lider etrafında toplanarak Delhi Cuma Mescidi civarında gerçekleştirdikleri hareket olmuştur. Temel hedefleri siyasi amaçlı olup, Raziye Begüm'ün saltanatına ve faaliyetlerine son vermek olmuştur da başarılı olamamışlardır. Olayın gelişimine bakıldığında iki koldan mescit civarına ulaştıkları ve baskın bir şekilde civarda bulunan halka saldırı girişiminde buldukları görülmektedir. Onlara karşı civarda bulunanlar karşı koymuşlarsa da bu yeterli gelmemiş ve sonuçta Raziye Begüm'e bağlı beylerin kısa süre içerisinde mücadeleye girmesiyle isyancılar püskürtülmüştür. Baskının kontrol altına alınmasının ardından sağ olarak ele geçirilenlerden bazılarında karşı uygulanan cezalandırma ölüm olmuştur (Cüzcânî, 1389, s. 461; es-Sihri, 1391, s. 24; Ahmed, 1975, s. 193-194; Konukçu, 1992, s. 392; Cöhçe, 2002, s. 702).

6.2. Gayrimüslimlere verilen cezalar: Delhi Türk Sultanlığı döneminde Hindu topluluklarından birisine karşı toplu olarak cezalandırılma Sultan Gıyâseddîn Balaban (1266-1286) döneminde mümkün olmuştur. O, Delhi ve civarında bulunan ormanlık alanda yaşayan Meoların Delhi'nin iç kesimlerine kadar gelerek geceleyin halkın evlerine girdiklerini bildiği için ilk iş olarak onlardan kaynaklı asayiş sorununu ortadan kaldırmak istemiştir. Özellikle İl-tutmuş sonrası devletin siyasi istikrarsızlığı Meolara rahat hareket etme imkânı verdiği gibi bir taraftan da güçlenmelerini sağlamıştır. Sultan Balaban'a rapor edilen hususlar içerisinde Delhi halkının evlerini ve eşyalarını korumak için geceleri uyku uyumadıkları ve Meoların şehrin kenar kısımlarında yağmaya giriştikleri yer almıştır. Hatta Düab civarında da benzer şekilde ticaret kervanlarının bazı yerel unsurlar tarafından soyuldukları da gelen haberler arasında olmuştur. Bütün bunların üzerine Sultan Balaban, 1266 yılının sonlarında Meoların toplu olarak yaşadıkları ormanlık alana ani baskın düzenlemiştir. Yaklaşık bir yıl kadar ormanlık alan içerisinde faaliyetlerine devam eden Balaban, ormanın iç kısımlarına kadar giderek karşısına çıkanları en ağır şekilde cezalandırarak kılıçtan geçirmiştir. Kaynakların anlatımına göre mücadele sırasında Sultan Balaban'ın has kölelerinden bir bölük hayatını kaybetmiştir. Sultan, Meoların ele geçirilen kısmını kılıçtan geçirmekle yetinmemiş ve yeniden aynı şekilde hadiselerin olmaması için caydırıcı önlemler de almıştır. İlk olarak bir üs bölgesi olarak kullanılan Gopalgîr bölgesinde hisar yapılmasını emretmiştir. Aynı şekilde Delhi'ye kadar uzanan kısımda belli aralıklarla karakollar kurulmasını ve buralara Afgan unsurların yerleştirilmesi istemiştir. Düab bölgesinde ticaret kervanlarına geçit vermeyenler için ise bir caydırıcı tedbir olarak bölge güçlü devlet adamlarına ikta olarak verilmiştir (Berenî, 1862, s. 55-57; Herevî, 1929, s. 40-41; Esterebâdî, 1387, s. 274; Köprülü, 1961, s. 265; Ahmed, 1975, s. 254; Bayur, 1987, s. 297; Konukçu, 1992, s. 409; Cöhçe, 2002, s. 707).

7. Cezalandırmaktan vazgeçmek veyahut geçmişi düşünmek

Sultan Celâleddîn Fîrûz Şah Halacî (1290-1296) döneminde devlet adamlarından Melik Cahcu'nun başında yer aldığı grup, Halaçların daha önce Delhi'de sultanlık etmediklerini ileri sürerek yeniden Balabanlı Hanedanı'nın kurulmasını istemişlerdir. Bu doğrultuda harekete geçen gruba kısa sürede Hindistan'ın pek çok yerinden destek gelmiştir. Bunun üzerine harekete geçen Sultan, hızlıca Bedâûn tarafına giderek isyancılarla karşı karşıya gelmiş ve mücadeleyi kazanmıştır (Berenî, 1862, s. 181-187; es-Sihriñdî, 1391, s. 63-64; Herevî, 1929, s. 58-59; Bedâûnî, 1380, s. 116; Esterebâdî, 1387, s. 321-325; Köprülü, 1964, s. 662; Lal, 1980, s. 19-23; Konukçu, 1992, s. 417-418; Cöhçe, 2002, s. 710). Sultan, mücadeleden sonra sağ olarak ele geçirilenlerden bazılarının İl-tutmuş ve Balaban dönemlerinden itibaren devlet kademelerinde görev alan ve hatta pek çoğuyla birlikte görev yaptığı isimler olduğunu görünce onları cezalandırmak istememiştir. Bunun üzerine durumdan rahatsız olan Halaç Beyleri, isyana teşebbüs edildiğinde verilecek cezaların açık oluşunu Sultan'ın neden bundan uzak durduğuna anlam verememişlerdir. Sebebini öğrenmek için durumu Sultan'ın en yakınında bulunanlardan Melik Ahmed Çep ile görüşmüşlerdir. Sultan, ona yaptığı açıklamada, bugün isyan edenlerle birlikte geçmişte aynı safta ve aynı hedef doğrultusunda mücadele verdiklerini ve bu nedenle de onlara yönelik ağır bir cezaî hüküm vermesinin mümkün olmayacağını bildirmiştir. Hemen akabinde isyana liderlik eden Melik Cahcu'yu Multan bölgesine idareci olarak göndermiştir. İsyana destek verenlerden bazılarını ise Melik Alâeddîn'in uhdesine vererek görevlerine devam etmelerini sağlamıştır (Berenî, 1862, s. 181-187; es-Sihriñdî, 1391, s. 63-64; Herevî, 1929, s. 58-59; Bedâûnî, 1380, s. 116; Esterebâdî, 1387, s. 313-315, 321-325; Köprülü, 1964, s. 662; Lal, 1980, s. 19-23; Konukçu, 1992, s. 417-418; Cöhçe, 2002, s. 710).

Görüldüğü üzere bazı durumlarda katî bir şekilde hüküm vermeye engel teşkil eden durumların ortaya çıktığı da olmuştur. Engel durumuna tekabül eden durum ise geçmişteki birliktelik üzerinden kurulan yaklaşım olmuştur. Bu durum Sultan'ın müsamahakâr olmasından ziyade devlet ve hanedan içerisindeki dengeleri de göz önüne aldığına bir delildir. Çünkü kaynakların üzerinde mutabık kaldıkları Sultan Celâleddîn imajı tahlil edildiğinde güçlü bir devlet adamı ortaya çıkmaktadır ki döneminin gelişmeleri buna delil olarak durmaktadır. Sultan Celâleddîn, belki de bir yönüyle mevcut Balabanlı ve Halaçlı gerilimini, aldığı bu kararlarla azaltmak istemiş olabilir ki, yukarıda temas edilen kararları da buna işaret etmektedir.

Bu noktada Orta Çağ Türk-İslâm tarihinin temel düşünce yapısını ortaya koyan eserlerden birisi olan *Kutadgu Bilig'*de Yusuf Has Hacib, hükümdarın ceza vermesinin gerekliliği kadar cezaya gerek olmayan durumlarda suçla itham edilen kişinin gönlünün alınmasının da önemli olduğu üzerinde durur. Onun bu noktadaki pasajı şu şekildedir: "Eğer hizmetkâr yanılırsa, onu çağırtmak ve neden yanılmış olduğunu sormak lazımdır. Günahı varsa, cezalandırmak, eğer yok ise, iyilik ile onun gönlünü almak lazımdır." (2003, s. 33). Bu nakil, cezalandırmanın esasına dönük malumatı ortaya koymakla birlikte sorgulamanın iyi yapılması üzerinde durur. Yine Has Hacib, bu bağlamdaki nakillerinin bir diğesinde ise hükümdarın hizmetkârlara nasıl davranması gerektiğini şöyle ortaya koyar: "Bunlar hizmet ederken, her hangi bir şeyde yanlışlık yaparlarsa, cezalandır; onları başıboş bırakma,

işlerini daima murakabe et." (2003, s. 167). Has Hacib, cezanın hizmetkârlara hangi durumda uygulanacağını vermenin yanı sıra hükümdara da emri altında bulunanlara nasıl davranması ve kontrol etmesi noktasında öğütler vermektedir. Bir diğer kaydında ise hükümdarın bağışta bulunurken acele etmesinin yerinde olacağını ve çabuk vermesinin isabetli olacağını kaydeder. Ancak cezalandırma hususuna gelindiğinde ve dayak atmak söz konusu olduğunda teenni ile hareket edilmesinin gerekliliğini şart koşar (2003, s. 209). Has Hacib, kılıç ve sopanın hükümdarın elinde olduğunu, kamçıların ve cezaların kötüler için kaçınılmaz olduğunu ifade eder (2003, s. 210). Has Hacib, zaviyesinden bakıldığında "yalan" da cezalandırılması gereken bir durum olarak görülmüş ve sözün doğruluğu ya da yanlışlığı noktasında belirleyici olanın hükümdar olduğunu nakleder (2003, s. 233). O, kötüyü, doğru yola getirmenin ana esasının da cezadan geçtiğini kaydeder ve kötü muamelenin ancak kötüye layık olduğunu belirtir (2003, s. 220).

Sonuç

Orta Çağ Türk-İslâm devletlerinde görülen cezalandırma uygulamalarının ve kurulan mahkemelerin bir benzerinin de Delhi Türk Sultanlığı'nda görüldüğü anlaşılmaktadır. Özellikle cezalandırma usullerinde şerî ve örfî hukuk kaidelerine riayet edildiği görülmektedir. Devletler ve toplumlar açısından yazılı hukuk kadar sözlü hukuk ve geleneğin de belirleyici olduğu bilinmektedir. İşaret edildiği üzere zaruret halinde hangi suçlara karşı ne gibi cezalar verileceği ve kimlere karşı nasıl uygulanacağı açıktır. Delhi Sultanlarının da bunu hareket noktası kabul ederek tek başına suça ve suçluya odaklanmaktan öte çevreleyen hususlara ve destekçilere de gereken cezaları verdikleri anlaşılmaktadır. Dönem kaynaklarının ışığında konu özelindeki mevcut kayıtlardan önemli anlamlar devşirmek mümkündür ki, bunlardan bazıları yine isyan girişimi, tahttaki hükümdara karşı itaatsizliği ve hanedan üyelerine karşı uygulanan cezaları bu minvalde zikretmek gerekir. Aybek'in idaresi altında bulunan yerlerde tesis ettiği asayiş hali ve sonucunda ortaya çıkan güven durumu insanların devlete ve topluma karşı suç işlemesini önlemiştir. Daha doğru bir ifadeyle uygulanan güvenlik tedbirleri bir ön alma yolu olmuş ve caydırıcılığı da beraberinde getirmiştir. Yine kaynakların adalet konusunda tavizsiz tutumunu işledikleri İl-tutmuş'un zihnindeki adalet dairesi ve imajını Hz. Ömer üzerinden doldurduğu görülmektedir. Özellikle geceleyin Delhi sokaklarındaki gezinti haline yönelik kayıtlar buna bir delil oluşturmaktadır. Yine İl-tutmuş'un tahtta uzun süre kalmasının sağlayacak bir diğer gelişme de devlete ve hükümdara karşı isyan içinde bulunanları zaman geçirmeden cezalandırması olmuştur. Bu itibarla adalet dairesinin belirli standartlar etrafında şekillendiği ve tesis edilen kurumlar ağıyla (divân-ı mezâlim, divân-ı kaza, ordu kadılığı, kadılık ve emir-i dâd) bu işlemlerin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Türk-İslâm tarihinin medeniyet nokta-i nazarından müşterekleri arasında zikredilen adalet dairesi ekseninde Delhi Türk Sultanlığı kaynaklarında aksettirilen hadiselerin içerik ve uygulanan cezalar bakımından aynılığı görülmektedir. Cezalar ve usulleri konusu çok detay bir konu olmakla birlikte genel tarih muhtevasına içerik olarak katkı sunmakta ve bir yönüyle de devleti analiz etme imkânı vermektedir. Siyasî, idarî, içtimâî, dinî, iktisadî ve malî meselelere dönük nakledilen bilgileri tamamlayıcı olması

bakımından da kıymetlidir. Çünkü döneme yönelik oluşturulan cevaplar içerisinde kendisine kısmen de olsa yer bulabilmektedir. Kaynakların aksettirdiği hadiseler etrafında devletin veya hanedanın içinde bulunduğu koşullar, hanedan üyelerini, devlet adamlarını ve halkı bir bütün halinde veya gruplar halinde hareket etmeye sevk etmiştir ki, uygulanan ceza da bu oranda geniş çaplı olabilmıştır. Bu bağlamda geceleyin Delhi halkının evlerini soyan Meolara karşı uygulanan cezalandırma bu kapsamda değerlendirilebilir. Adalet ve cezalandırma işlemi noktasında Delhi Sultanlarında hassasiyet çizgisinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Devleti ve toplumu hizaya getirmek, düzeni sağlamak ve belli kaideler etrafında hareket etmek şeklinde tezahür eden devlet yapısında cezalandırma için lüzum görülen hususlar kısa sürede veya anında icra edilebilmiştir. Özellikle emre itaatsizlik noktasında anında cezai işlem yapılmış ve ilgili devlet adamının boynu vurulmuştur. Yine Delhi Sultanlarının olaylar meydana geldikten ve gerekli araştırmaları yaptıktan sonra hükümler verdikleri anlaşılmaktadır. Çalışmayla birlikte varılan yargılardan bir diğeri de muktedir olan sultan imajının ötesinde ilkelerin (şerî ve örfî) belirleyici olduğu ve hükmün icrasında cesaret veren yön olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan ana yönlerden birisi de suçun kaynağının ve suçlunun irtibatlarının araştırıldığı anlaşılmalı ve yargılama konusunda savuşturmadan ziyade temele inildiği bilinmektedir.

Son olarak suçluların yargılanacakları en büyük karar organı olan Divân-ı Mezâlim'de, sultanın huzurunda, nitelikli bir sorgulamadan geçirildikleri görülmektedir. Bu bağlamda Seydî Müvelleh ve taraftarlarına isnat edilen suçlara karşı savunma hakkı verilmiş ve icra edilecek karar öncesi nitelikli ve etraflı bir sorgulama yapıldığı, alınacak kararlarda isabet sağlanması için Haydarîlerin ileri gelenleri de savunmaya çağırılmıştır. Burada toplumsal dengenin muhafaza edilmesine çalışıldığı gibi gelişmesi muhtemel tepkilerin de önü alınmaya çalışılmıştır. Delhi Sultanlarının yer yer ikaz ve ihtarlarında buldukları, itham edilen suçlara dönük etraflı bir mütalaa içerisine girdikleri de olmuştur. İl-tutmuş'un geceleyin de insanların zulme maruz kalacağından hareketle sarayın kapılarına astırdığı çan, simgesel bir özellik taşımasının ötesinde devletin temel yaklaşımına da bir örneklik teşkil etmektedir. Yine ihtiyatlı olmanın da alınacak kararlarda temel ilkelerden birisi olarak belirlendiği anlaşılmaktadır ki, Celâleddîn Fîrûz, saltanatına ve hanedanına dönük olarak gelişen muhalif grubun tutumuna yönelik icra edilecek kararda, acele edilmemesini sağlayarak yanlış karar almaktan imtina etmiştir. Dönem kaynaklarının üzerinde ısrarla durdukları cezalandırmalardan birisi olarak uygulanan görevden el çektirme ve azil süreçlerinde de ihtiyatlı davrandıkları gibi suçun siyasi ve idari amillerine de bakarak hareket ettikleri bilinmektedir.

Extended Abstract

It is understood that a similar punishment practices and courts established in medieval Turko-Islamic states were also seen in the Turkish Sultanate of Delhi. In particular, it is observed that the punitive procedures are complied with the rules of religious and customary law. It is known that oral law and tradition are as distinctive as written law for states and societies. As pointed out, it is clear that what kind of penalties will be given against which crimes and how it will be applied against whom in case of

necessity. It is understood that the Delhi Sultans, taking this as their starting point, gave the necessary punishments to the surrounding issues and supporters, rather than only focusing on crime and the criminal alone. In the light of the sources of the period, it is possible to derive important meanings from the existing records specific to the subject, some of which should be mentioned in this respect, such as, attempted rebellion, disobedience to the ruler on the throne, and the punishments imposed on members of the dynasty. The state of order established by Aibak in the places under his administration and the resulting state of trust prevented people from committing crimes against the state and society. To put it more accurately, the security measures implemented have become a way of preventing and brought deterrence. Again, it is seen that Iltutmish, in which the sources dealt with its uncompromising attitude towards justice, filled the justice circle and image in his mind through Caliph Omar. Especially the records of the night-time strolling in the streets of Delhi constitute evidence for this. Another development that allowed Iltutmish to sit on the throne for a long time is that he punished those who rebelled against the state and the ruler without delay. In this respect, it is understood that the circle of justice is shaped around certain standards and that these procedures are carried out with the network of institutions established.

It is seen that the events reflected in the Delhi Turkish Sultanate sources are alike in terms of the content and the punishments in the circle of justice mentioned among the common points of the Turko-Islamic history from the point of view of civilization. Although the subject of penalties and procedures is an incredibly detailed subject, it contributes to the general historical context in terms of content and provides the opportunity to analyze the state from one aspect. It is also valuable in terms of complementing the information conveyed on political, administrative, social, religious, economic, and financial issues. Because it can find a place for itself, albeit partially, in the answers created for the period. The conditions of the state or the dynasty around the events reflected by the sources have prompted the members of the dynasty, statesmen and the people to act as a whole or in groups, and the punishment applied could be so extensive. In this context, the punishment applied against the Meos who robbed the houses of the people of Delhi at night can be evaluated in this extent. It is possible to say that the line of sensitivity is high in Delhi Sultans at the point of justice and punishment. The issues deemed necessary for punishment in the state structure, which manifested as bringing the state and society in line, maintaining order, and acting around certain rules, were implemented in a short time or instantly. Especially, instant criminal action was taken at the point of disobeying the order, and the responsible statesman was beheaded. Again, it is understood that the Delhi Sultans made decisions after the events took place and after the necessary research completed. Another of the judgments made with the study is that the principles (religious and customary) are decisive beyond the image of the sultan, who is able, and it these principles are the direction that encourages the execution of the judgment. One of the main aspects that emerged is that it is understood that the source of the crime and the contacts of the criminal is being investigated and it is known that the trial is on the ground rather than the evasion.

Finally, it is seen that the criminals were subjected to a qualified questioning in the presence of the sultan at the Divan-ı Mezâlim (The Divan of Grievances), which is the highest decision-making body where the criminals will be tried. In this context, the right of defense was granted to Seydi Müvelleh and his supporters against the crimes charged and the notables of the Haydari people were also called to defend, in order to make a qualified and thorough questioning before the decision to be executed and to make an accurate decision. Here, the social balance is tried to be preserved, as well as the possible reactions have been tried to be prevented. It has also been reported that the Delhi Sultans occasionally issued notifications and warnings and entered a comprehensive consideration regarding the crimes accused. The bell hung on the doors of the palace on the grounds that people will also be subjected to persecution at night, by İltutmish, is not only a symbolic feature, but also an example of the basic approach of the state. Again, it is understood that being cautious was determined as one of the basic principles in the decisions to be taken, that Jalal al-Din Firuz avoided taking the wrong decision by ensuring that he would not be rushed in the decision to be made towards the attitude of the opposition group that developed towards his reign and his dynasty. It is known that they acted cautiously in the processes of dismissals and deposals, which are some of the punishments that the sources of the period insistently emphasized, as well as acting by looking at the political and administrative factors of the crime.

KAYNAKÇA

- Ahmed, A. (1975). *Siyasi tarihi ve müesseseleriyle Delhi Türk sultanlığı*. İstanbul: Tercüman 1000 Temel Eser.
- Bayur, Y. H. (1987). *Hindistan tarihi*. Ankara: TTK.
- Bazmee, A. (1993). İltutmuş. *İslâm ansiklopedisi* (C. 22, s. 158-159). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Bedâûnî, A. (1380). *Müntehâbü't-tevârih* (M. A. A. Sahib, Haz.). Tahran: Encümen-i Âsâr ve Mefâhîr-i Ferhengî.
- Berenî, Z. (1862). *Târîh-i Fîrûzşahî* (M. S. A. Han Sahib, Haz.). Kalküta: Captain W. Nassau Lees.
- Cöhce S. (2002). Hindistan'da Kurulan Türk Devletleri. *Türkler ansiklopedisi* (C. 8, s. 689-730). Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Cüveynî, A. (1380). *Târîh-i Cihângüşâ-yı Cüveynî* (M. Muhammed, Haz.). London: Luzac & Co.
- Cüzcânî, M. S. (1389). *Tâbâkât-ı Nâsırî* (A. Habibi, Haz.). Tahran: İntişârât-ı Esâtîr.
- Çetin, A. (2013). *Ortaçağda devletin iki yüzü*. Ankara: Lotus Yay.
- Dihlevî, E. H. (1976). *Hazâ'inü'l-fütûh* (M. V. Mirza, Haz.). Pakistan: National Book Foundation of Pakistan.
- Durak, N. (2000). *Hindistan'a kuzeyden yapılan seferler*. Ankara: ASAM Yayınları.
- Es-Sihrindî, Y. (1391). *Târîh-i Mübârekşahî* (M. H. Hüseyin, Haz.). Tahran: İntişârât-ı Esâtîr.
- Esterâbâdî, M. K. H. (1387). *Târîh-i firişte* (M. R. Nâsırî, Haz.). Tahran: Encümen-i Asâr ve Mefâhîr-i Ferhengî.
- Fahr-i Müdebbir, M. (1927). *Târîh-i Fahreddîn Mübârekşâh* (E. D. Ross, Haz.). London: Royal Asiatic Society.
- Herevî, M. N. (1929). *Tabâkât-ı Ekberî*. Calcutta: By De Calcutta, Calcutta.
- Hemedânî, R. F. (1384). *Câmiü't-tevârih (Târîh-i Hind ve Sind ve Keşmir)* (M. Ruşen, Haz.). Tahran: Merkez-i Pejuheşi Mirâs-ı Mektup.
- Hondmîr, G. H. (1380). *Hâbibü's-siyer fî ahbâr-ı efrâd-ı beşer* (M. D. Siyâkî, Haz.). Tahran: İntişârât-ı Hayyâm.
- İbn Battûtâ, A. M. (2005). *İbn Battûtâ seyahatnamesi* (A. S. Aykut, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- İbn Haldûn, A. (2020). *Mukaddime* (S. Uludağ, Haz.). İstanbul: İletişim Yay.
- İsemî, H. A. (1948). *Fütûhu's-selâtin* (A. S. Usha, Haz.). Madras: Junior Lecturer in Persian, University of Madras.
- Konukçu, E. (1992). Hindistan'daki Türk devletleri. *Doğuştan günümüze büyük İslâm tarihi* (C. 9, s. 373-526). İstanbul: Çağ Yay.
- Kortel, S. H. (2006). *Delhi Türk sultanlığında teşkilat*. Ankara: TTK.
- Köprülü, M. F. (1961). Balaban. *İslâm ansiklopedisi* (C. 2, s. 263-268). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- Köprülü, M. F. (1964). Fîrûz Şâh Halacî. *İslâm ansiklopedisi* (C. 4, s. 660-666). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- Köprülü, O. (1992). Balaban Han. *İslâm ansiklopedisi* (C. 5, s. 3). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Lal, K. S. (1980). *History of Khaljis (AD. 1290-1320)*. New-Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd.
- Nizâmî, T. H. (1387). *Tâcü'l-meâsîr* (S. E. H. Abidi, Haz.). New-Delhi: Yayınevi belli değil.
- Yusuf Has Hacib, (2003). *Kutadgu bilig* (R. R. Arat, Çev.). Ankara: TTK.